

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

СПАСІВ НАТАЛІЯ ЯРОСЛАВІВНА

УДК 658.152

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО
КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ**

спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

КИЇВ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів, грошового обігу та кредиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Білик Марія Дмитрівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Онишко Світлана Василівна,
Національний університет податкової служби України,
професор кафедри державних фінансів

кандидат економічних наук, доцент
Зятковський Ігор Володимирович,
Тернопільський національний економічний університет,
доцент кафедри казначейської справи

Провідна установа: Одеський державний економічний університет
Міністерства освіти і науки України, кафедра фінансів,
м. Одеса

Захист відбудеться „_____” грудня 2006 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.001.12 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 03022, м. Київ, вул. Васильківська, 90 а, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кімната 12.

Автореферат розісланий „_____” листопада 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О. І. Жилінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування економіки ринкового типу потребує активізації оновлення виробничого потенціалу вітчизняних підприємств, і, відповідно, розробки ефективного механізму його фінансового забезпечення.

Протягом останніх років в Україні було досягнуто певної стабілізації системи господарювання зі збереженням її ринкової орієнтації. Цьому сприяли позитивна макроекономічна динаміка, активізація виробничої діяльності підприємств, яка відбулася внаслідок модернізації основного капіталу за рахунок власних джерел фінансових ресурсів та внутрішнього економічного потенціалу. Однак, можливості такого зростання є обмеженими. Тому забезпечити сталий економічний розвиток країни на перспективу можна винятково за умови здійснення значних за обсягами інвестицій із застосуванням механізму фінансування, який би формував оптимальне співвідношення власних і залучених коштів. Побудова такого механізму фінансового забезпечення виступає ключовою детермінантою інтенсифікації темпів відтворення основного капіталу, а також дієвим інструментом вирішення актуальних проблем економічного розвитку держави на сучасному етапі.

Дослідженню фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств приділяється значна увага. Сукупність різних поглядів, теорій, концепцій у даному напрямку настільки масштабна, що переважає наукові розробки з інших проблем у сфері фінансів. Так, питанням теорії і практики відтворення основного капіталу та його фінансового забезпечення в Україні присвячені праці І. Бланка, М. Білик, О. Болховітінової, О. Василика, А. Загороднього, І. Зятковського, В. Ключко, М. Олексієнка, С. Онишко, В. Панченка, А. Фукса. Значну увагу вивченню даної проблеми приділено також у роботах російських економістів – І. Балабанова, В. Белоліпецкого, В. Будаєва, А. Гінзбурга, Є. Кантора, А. Кайгородова, С. Ленської. Помітне місце у розробці цих проблем займають дослідження західних вчених Є. Бріггема, Р. Брейлі, О. Ланге, М. Міллера, В. Солтера, Р. Дж. Хікса, У. Шарпа та ін.

Здебільшого роботи названих науковців зорієнтовані на вивчення окремих аспектів сутності основного капіталу та процесу його відтворення й фінансування на макро- і мікроекономічному рівнях. Водночас ще недостатньо досліджено особливості відтворення основного капіталу за умов розвитку ринкової економіки в Україні, потребує уточнення понятійний апарат, бракує наукових і практичних напрацювань щодо оптимізації джерел фінансування відтворення основного капіталу вітчизняних підприємств. Саме тому є потреба у комплексному вивченні теоретичних і прикладних аспектів фінансування відтворення основного капіталу як самостійного об'єкта фінансового управління, у подальшій розробці напрямів залучення джерел для фінансового забезпечення відтворювальних процесів, конкретизації і поглибленні практичних рекомендацій щодо оптимізації їх структури та підвищенні наукової обґрунтованості прийняття фінансових рішень в умовах ринкової економіки. Важливість цієї проблеми та недостатній рівень її розробки визначили вибір теми дисертаційної роботи, зумовили актуальність, теоретичну і практичну значимість дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідних робіт, що виконує колектив кафедри

фінансів, грошового обігу та кредиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до комплексної планової теми наукових досліджень „Теорія та практика соціально-економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень” (номер державної реєстрації 0101U006977), у межах якої в підрозділі „Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових перетворень” (шифр 01БФ040-01) розроблено економіко-математичну модель для визначення оптимальних розмірів фінансового забезпечення відтворення основного капіталу вітчизняних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств і розробці методики його оптимізації на підприємствах меблевої галузі в умовах сучасного розвитку економіки України.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань:

- розкрити економічну природу та сутність відтворення основного капіталу підприємств, з'ясувати його особливості в сучасних умовах господарювання;
- охарактеризувати джерела фінансового забезпечення відтворення основного капіталу, проаналізувати динаміку їх обсягів та структури;
- оцінити вплив фінансових результатів господарської діяльності підприємств на відтворення основного капіталу;
- обґрунтувати доцільність застосування методів фінансового менеджменту для оптимізації структури джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі;
- проаналізувати ефективність відтворення основного капіталу на підприємствах, окреслити напрямки її підвищення; на цій основі виявити вплив використання основного капіталу на відтворювальні процеси;
- розробити економіко-математичну модель для визначення оптимальних обсягів фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси відтворення основного капіталу підприємств реального сектору національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні основи фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств і методика його оптимізації на підприємствах меблевої галузі.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять діалектичний метод наукового пізнання і системний підхід до вивчення процесу відтворення основного капіталу та його фінансового забезпечення як макрокомпонентів суспільного відтворення. При постановці й розв'язанні поставлених завдань були застосовані методи наукової абстракції, історичний метод, методи аналізу і синтезу – під час дослідження сутності основного капіталу, економічної природи процесу його відтворення й еволюції теорії відтворення; методи статистичного порівняння, групування, ланцюгових постановок – при оцінці діючої практики формування джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу вітчизняних підприємств меблевої галузі; а також методи моделювання, формалізації, кореляційного аналізу – в процесі побудови економіко-математичної моделі щодо

визначення оптимальних обсягів фінансового забезпечення відтворення основного капіталу. Для підвищення наочності у роботі широко використаний графічний метод.

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення світової економічної науки, наукові досягнення сучасної зарубіжної та вітчизняної фінансової думки, дослідження провідних фахівців у сфері відтворення основного капіталу суб'єктів господарювання та фінансового забезпечення цього процесу.

Інформаційну базу дисертаційної роботи становлять законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні дані Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, НБУ, фінансова звітність підприємств меблевої галузі – ЗАТ „Промінь-Галичина” (м. Надвірна), ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” (м. Тернопіль), ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика” (м. Івано-Франківськ), ВАТ „Львівський меблевий комбінат” (м. Львів), ЗАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів” (м. Тернопіль), ВАТ „Острозька меблева фабрика” (м. Острог), ВАТ „Полтава-меблі” (м. Полтава) та ТзОВ „Киянка-Штайнгофф” (м. Львів), а також енциклопедичні видання, матеріали монографічних досліджень і публікації зарубіжних та вітчизняних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі отримано нові обґрунтовані результати, які сукупно розв'язують важливе наукове завдання – вдосконалення фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств, та винесені на захист, полягають у наступному:

вперше:

- застосовано інструменти фінансового менеджменту для визначення раціональної структури джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі, зокрема, з цією метою запропоновано використовувати методика оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності;

- оптимізовано розмір фінансування відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі за допомогою економіко-математичної моделі, яка враховує прогнозовані зміни величини основного капіталу і забезпечує прийняття адекватних інвестиційних рішень щодо обсягу його відтворення;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до з'ясування сутності відтворення основного капіталу, на відміну від традиційних трактувань, в яких даний процес розглядався лише у вартісному або натурально-речовому аспекті, зроблено акцент на необхідності їх об'єднання; відповідно до цього відтворення основного капіталу визначено як процес безперервного відшкодування вартості засобів виробництва, їх оновлення у натурально-речовій формі на простій і розширеній основі, а також зростання вартості основного капіталу за рахунок реінвестування частини одержаного чистого доходу;

- методика оцінювання ефективності відтворення основного капіталу, а саме обґрунтовано доцільність обов'язкового поєднання в процесі такої оцінки показників відтворення та використання основного капіталу, що дає змогу не лише охарактеризувати рівень економічного ефекту від виробничої діяльності, але й визначити вплив використання основного капіталу на відтворювальні процеси;

удосконалено:

– визначення поняття „основний капітал підприємств” у частині призначення та джерел його формування в умовах розвитку ринкової економіки; запропоновано трактувати основний капітал як грошові кошти, які підприємство мобілізує з власних і запозичених джерел фінансування для формування необхідних йому довготермінових необоротних активів із метою ефективного господарювання;

– теоретичне обґрунтування структури циклу відтворення основного капіталу підприємств, яке базується на уточненні та доповненні переліку його стадій, розміщених у такій хронологічній послідовності: формування, введення, освоєння, зносу як фізичного, так і морального (трьох видів), а також часткового або повного відшкодування на якісно новій основі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у сформульованих й обґрунтованих наукових положеннях, висновках і пропозиціях щодо визначення оптимального обсягу та структури джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств в умовах функціонування економіки України на ринкових засадах.

Окремі положення і висновки дисертації схвалили та рекомендували до впровадження Головне управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації (м. Тернопіль) (довідка № 01/1-166 від 03.03.2006 р.) і Головне управління економіки Івано-Франківської обласної державної адміністрації (м. Івано-Франківськ) (довідка № 06-11/215 від 14.03.2006 р.). Практичні результати роботи застосовують у діяльності ТзОВ „Киянка-Штайнгофф” (м. Львів), ВАТ „Івано-Франківський меблевий комбінат” (м. Івано-Франківськ) і ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” (м. Тернопіль) при визначенні оптимальних обсягів відтворення основного капіталу і співвідношення джерел його фінансового забезпечення (довідки № 209 від 12.07.2005 р., № 385 від 28.09.2005 р. і № 110 від 20.09.2005 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження використовують у навчальному процесі в Тернопільському державному економічному університеті під час викладання курсів „Фінанси підприємств” та „Фінансова діяльність суб’єктів господарювання” (довідка №126-06/413 від 03.03.2006 р.) і в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка при розробці методичного забезпечення й викладанні навчальних дисциплін „Теорія фінансів” та „Фінанси підприємств” (довідка № 013/375 від 04.04.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею, де поглиблено теоретичні засади фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств, комплексно проаналізовано ефективність формування та використання джерел фінансування відтворення основного капіталу і науково обґрунтовано пропозиції щодо оптимізації їх структури на підприємствах меблевої галузі. Наукові положення, прикладні розробки, висновки та пропозиції, винесені на захист, одержані дисертантом самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні результати дисертаційного дослідження доповідались і були обговорені на засіданнях кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та чотирьох наукових конференціях: на Восьмій міжнародній науково-практичній конференції „Наука і освіта – 2005” (м. Дніпропетровськ, 7-21 лютого 2005 р.), на Другій міжнародній науково-практичній конференції молодих

вчених „Економічний і соціальний розвиток України в 21-му столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 24-25 лютого 2005 р.), на Третій міжнародній науково-практичній конференції „Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період” (м. Хмельницький, 12 травня 2005 р.), на Міжнародній науково-практичній конференції „Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (м. Луцьк, 3-5 червня 2005 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 10 одноосібних наукових працях загальним обсягом 3,5 друк. арк., із них: 6 статей у наукових фахових виданнях обсягом 2,9 друк. арк., 4 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій (0,6 друк. арк.).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 161 найменування на 12 сторінках і 11 додатків, що займають 12 сторінок. Основний текст дисертаційної роботи викладено на 206 сторінках, що містять 25 таблиць на 24 сторінках і 22 рисунки на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, проаналізовано стан розробки наукової проблеми, визначено мету, завдання та методи дослідження, сформульовано об’єкт і предмет, викладено наукову новизну, практичне значення й ступінь апробації отриманих результатів.

У першому розділі „**Теоретичні засади фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств**” комплексно проаналізовано економічну природу відтворення основного капіталу підприємств та визначено джерела його фінансування в умовах ринкової економіки, розкрито сутність циклу відтворення основного капіталу, з’ясовано його стадії, що послужило методологічною основою дослідження фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств у контексті сучасного розвитку економіки України.

При розгляді розвитку суспільного виробництва та встановлення місця і ролі капіталу в цьому процесі розкрито економічну природу останнього. У даному контексті запропоновано розглядати капітал як авансовану вартість, що є у розпорядженні суб’єкта господарювання та в процесі свого руху дає йому змогу отримувати прибуток.

Узагальнено різноманітні наукові підходи до класифікації капіталу, що посприяло виокремленню і з’ясуванню економічної сутності основного капіталу. Ідентифіковано головні ознаки основного капіталу підприємств як економічної категорії в умовах ринкової економіки (незмінність натуральної форми при провадженні виробничого процесу; термін експлуатації; особливість перенесення вартості на вартість готової продукції; особливі форми прояву (матеріальні носії); певне призначення (виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт) із метою досягнення позитивного фінансового результату). Критичне опрацювання теоретичних визначень основного капіталу та виокремлення його специфічних ознак дало підставу зробити висновок, що у фінансовій науці дотепер нема єдиної точки зору щодо розуміння сутності згаданого поняття. З цих позицій у дисертаційній роботі конкретизовано та деталізовано трактування основного капіталу в частині джерел

формування і його призначення. Запропоновано під основним капіталом розуміти грошові кошти, що підприємство акумулювало з власних і запозичених джерел фінансування для формування довготермінових активів, необхідних йому для ефективної господарської діяльності. При придбанні цих активів кошти авансуються повністю, однак вилучаються лише частинами в розмірі амортизаційних відрахувань. На нашу думку, переосмислення розуміння змісту основного капіталу та його призначення в ринковій системі дає змогу налагодити ефективно, адекватно новим умовам господарювання, суспільне виробництво.

У роботі відстежено та проаналізовано розвиток теорії відтворення основного капіталу і проведено його періодизацію. У цьому аспекті ідентифіковано специфічні ознаки та визначено сутність процесу відтворення основного капіталу. Під ним запропоновано розуміти процес безперервного відшкодування засобів виробництва у вартісній і натурально-речовій формі, а також зростання вартості основного капіталу за рахунок реінвестування частини створеного додаткового продукту. Зазначено, що відтворення основного капіталу базується на відтворювальному циклі, який, залежно від виробничого процесу, включає різні стадії.

У дисертації розглянуто підходи науковців до трактування структури циклу відтворення основного капіталу підприємств. У процесі їх критичного узагальнення сформульовано власне визначення циклу відтворення основного капіталу, яке базується на уточненні та доповненні його стадій. Зокрема, запропоновано ввести стадію формування, освоєння, морального зносу третього виду, а також стадію часткового або повного відшкодування на якісно новій основі. Встановлено, що на цикл відтворення основного капіталу та його тривалість вагомо впливають такі чинники, як науково-технічний прогрес, державна інвестиційна політика, розвиток системи кредитування, доступність ринку засобів праці, конкурентна боротьба у тій чи іншій галузі.

Дослідження економічної природи основного капіталу та процесу його відтворення послужило методологічною основою для визначення сутності фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств і засвідчило, що ефективність відтворення залежить від рівня фінансування. На основі цього доведено необхідність мобілізації значних фінансових ресурсів для активізації відтворювальних процесів. У даному контексті обґрунтовано доцільність окремого формування власних і запозичених джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств (із розмежуванням останніх на залучені та позикові) з метою збільшення прозорості напрямків їх використання. Із урахуванням цього охарактеризовано джерела фінансування відтворення основного капіталу підприємств, визначено їх роль і проблеми використання в умовах розвитку ринкової економіки.

Враховуючи теоретичні положення, у дисертації проаналізовано динаміку обсягу та структури інвестицій у основний капітал в Україні за джерелами фінансування впродовж 1997–2005 рр.

Результати аналізу показників, що характеризують стан фінансування відтворення основного капіталу за восьмирічний період, дали змогу виявити тенденцію реального зростання величини інвестицій в основний капітал зі структурними змінами на користь власних коштів підприємств та організацій, коштів іноземних інвесторів і кредитів банків:

- найпріоритетнішим джерелом фінансування є власні кошти підприємств та організацій, що займають найбільшу частку (57,4% станом на 01.01.2006 р.) в структурі фінансових ресурсів відповідного призначення й здатні забезпечити ефективне відтворення основного капіталу. Це спричинено умовами ринкового середовища та обмеженими державними централізованими капіталовкладеннями;
- зростання питомої ваги іноземних інвестицій у фінансуванні процесу відтворення основного капіталу від 1,1% до 5,0% впродовж дев'яти років характеризує підвищення заінтересованості іноземних інвесторів у здійсненні капіталовкладень у пріоритетні галузі економіки та обмеженість інвестиційних можливостей вітчизняного ринку капіталів;
- намітилася тенденція до збільшення обсягів та темпів зростання кредитів банків як джерела фінансування відтворення основного капіталу: від 132 млн. грн. у 1999 р. до 13740 млн. грн. у 2005 р. (в 104,1 раза). Активізація відтворювального процесу за рахунок кредитування пов'язана з поліпшенням фінансового стану підприємств здебільшого за рахунок підвищення ефективності виробництва, а також із концентрацією у банківській системі достатніх коштів для надання довготермінових кредитів за порівняно помірними відсотковими ставками;
- позитивна динаміка характерна і для інших джерел фінансування відтворення основного капіталу (зростання в 20 разів). Така тенденція пояснюється розвитком ефективної форми кредитування інновацій – лізингу, що забезпечує придбання машин та обладнання з мінімальними фінансовими витратами, а також функціонуванням фондового ринку. Проте важливо зазначити, що протягом останнього часу на даному ринку капіталів не спостерігається помітних позитивних зрушень, відповідно до яких поступово, хоча й повільно, сформувалася б група привабливих для інвестування надійних цінних паперів і зумовила розширення інвестиційних можливостей підприємств. Причина, з якої суб'єкти ринку не поспішають інвестувати кошти в акції українських емітентів, наступна: українські цінні папери випущені здебільшого в документальній формі, переоформлення прав власності при цьому займає певний час, що сповільнює ліквідність фінансових інвестицій. Механізм переходу з документальної на електронну форму випуску цінних паперів тільки розробляється. Однак зазначений напрямок інвестування займає вагоме місце у процесі суспільного відтворення, що пояснюється можливістю спрямування цих ресурсів на відтворення основного капіталу;
- виділення коштів із державного та місцевих бюджетів як форма фінансування займає невелику питому вагу в структурі джерел відтворення основного капіталу (5,5% та 4,2% відповідно за станом на 01.01.2006 р.). Причиною такої ситуації є економічна та політична нестабільність, а також формування ринкової системи господарювання. Відповідно, бюджетні кошти виділяють не на інвестування оновлення виробничого потенціалу галузей чи окремих підприємств, а для виконання державних програм та покриття дефіцитів бюджетів нижчого рівня;
- питома вага коштів населення на індивідуальне житлове будівництво як джерела фінансування відтворення основного капіталу зменшилася від 8,1% в 1997 р. до 3,3% в 2005 р. Такий аспект пояснюється високою вартістю житлового будівництва, малою часткою державного фінансування програми капітального будівництва та низькою платоспроможністю населення.

У дисертаційній роботі визначено чинники, що суттєво гальмують фінансування відтворювальних процесів, зокрема: економічна та політична нестабільність, низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, тінізація економіки, неврегульованість законодавства, недосконалі фінансово-кредитна та податкова системи. Це дало підставу зробити висновок, що фінансове забезпечення відтворення основного капіталу залежить від розробки і реалізації обґрунтованої стратегії діяльності кожної господарюючої одиниці, насамперед держави, як суб'єкта ринкових відносин.

У другому розділі „**Практика фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств**” розглянуто сучасний стан та проаналізовано джерела фінансового забезпечення відтворення основного капіталу вітчизняних підприємств, виявлено основні тенденції динаміки їх обсягу і структури на підприємствах меблевої галузі, висвітлено проблеми й окреслено основні напрямки активізації відтворювальних процесів, зроблено відповідні узагальнення.

Результати проведеного аналізу засвідчили, що основою фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі впродовж 2003–2005 рр. є власні фінансові ресурси (див. табл.).

Таблиця

Величина та структура джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі впродовж 2003–2005 років*

(тис. грн.)

Показники	Роки	ЗАТ „Промінь-Галичина”	ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”	ТЗОВ „Киянка-Штайнгофф”	ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”	ВАТ „Львівський меблевий комбінат”	ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів”	ВАТ „Острозька меблева фабрика”	ВАТ „Полтава-мебл”
Власні джерела фінансування	2003	2011,4	289	6163,2	4984,6	2855,3	1190	1809,8	1546,5
	%**	64,6	41	25,4	53,4	88,4	99,6	98,4	76,1
	2004	2190,7	375	3528,6	2133,1	2378,4	1147	1593,4	1630,8
	%**	57,8	72,4	28,3	15,4	95	99,7	98,7	74,3
	2005	1800,1	491,2	5504,6	2459	1797,3	1117	1354,4	1475
	%**	64,1	54,7	41,8	26,6	81,6	99,7	98,2	78,9
Запозичені джерела фінансування	2003	1102,1	416	18112,8	4353,4	376,8	5	30,3	486,4
	%**	35,4	59	74,6	46,6	11,6	0,4	1,6	23,9
	2004	1599	142,7	8944	11785,7	126,2	3	21,8	564,3
	%**	42,2	27,6	71,7	84,6	5	0,3	1,3	25,7
	2005	1008,6	407,5	7668,4	6781,1	406,3	3	25	395,4
	%**	35,9	45,3	58,2	73,4	18,4	0,3	1,8	21,1
Всього	2003	3113,5	705	24276	9338	3232,1	1195	1840,1	2032,9
	%**	100	100	100	100	100	100	100	100
	2004	3789,7	517,7	12472,6	13918,8	2504,6	1150	1615,2	2195,1
	%**	100	100	100	100	100	100	100	100
	2005	2808,7	898,7	13173	9240,1	2203,6	1120	1379,4	1870,4
	%**	100	100	100	100	100	100	100	100

* складено і розраховано за фактичними даними фінансової звітності підприємств меблевої галузі.

** – питома вага у загальному обсязі джерел фінансування, у %.

Відзначено тенденцію зростання власних джерел фінансування відтворення основного капіталу в ЗАТ „Промінь-Галичина”, ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” і ВАТ „Полтава-меблі” у 2003–2004 рр. (у 1,1–1,3 раза) у результаті збільшення амортизаційних відрахувань, додаткового капіталу і зменшення непокритих збитків. Це розцінюється як позитивний аспект розвитку підприємств за умов ринкової трансформації, що сприяє зростанню їх ролі в інвестиційному процесі, забезпечує фінансову незалежність і можливість уникнення зобов'язань перед банківською системою, підвищення платоспроможності та зміцнення фінансової стійкості.

Встановлено, що в 2005 р. порівняно з аналогічним періодом величина власних коштів, спрямованих на відтворення основного капіталу, зростає лише у ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” (на 30,9%), а в ЗАТ „Промінь-Галичина”, ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”, ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”, ВАТ „Львівський меблевий комбінат”, ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів”, ВАТ „Острозька меблева фабрика”, ВАТ „Полтава-меблі” вона зменшилась (у 1,1–2 раза). Причиною такої негативної ситуації для шести останніх підприємств, як виявлено у роботі, є зниження обсягу нерозподіленого прибутку, темпів приросту додаткового та резервного капіталів, наявність неоплаченого капіталу в структурі статутного фонду.

На основі аналізу обґрунтовано висновок, що для нарощування власних джерел фінансування підприємствам меблевої галузі необхідно приділити особливу увагу використанню амортизаційних відрахувань за прямим економічним призначенням, що посприяє зростанню власних інвестиційних ресурсів; збільшити обсяги та темпи зростання власного капіталу як основи розширеного відтворення виробництва, самофінансування і платоспроможності. У даному контексті запропоновано: законодавчо врегулювати використання амортизаційних відрахувань; ліквідувати заборгованість у частині неоплаченого статутного капіталу; раціонально й ефективно розподілити чистий прибуток, спрямувавши його частину на нарощування резервного капіталу для додаткового забезпечення виконання договірних зобов'язань та досягнення позитивних фінансових результатів.

У дисертації виявлено, що реальні інвестиційні можливості підприємств стосовно використання запозичених джерел фінансування відтворення основного капіталу досить обмежені: впродовж 2003–2005 рр. спостерігалася тенденція до зменшення їх обсягу у ЗАТ „Промінь-Галичина” (в 1,1 раза), ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” (в 1,02 раза), ТзОВ „Киянка-Штайнгофф” (у 2,4 раза), ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів” (у 1,7 раза), ВАТ „Острозька меблева фабрика” (в 1,2 раза), ВАТ „Полтава-меблі” (в 1,2 раза). Запозичені кошти протягом згаданого періоду формувалися у підприємств меблевої галузі здебільшого за рахунок лізингу (всі досліджувані підприємства), довготермінових кредитів (ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”, ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”) та кредиторської заборгованості (ЗАТ „Промінь-Галичина”, ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”, ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”, ВАТ „Львівський меблевий комбінат”, ВАТ „Полтава-меблі”), займаючи незначну питому вагу в структурі джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу. Це зумовлено як нерозвиненістю і непрогнозованістю змін на вітчизняному ринку капіталів та нестабільністю фінансово-кредитної системи, так і тим, що далеко не всі запозичені джерела фінансових ресурсів є прийнятними й

доступними для підприємств меблевої галузі. Так, проведене дослідження довело, що використання кредиторської заборгованості у фінансуванні відтворення основного капіталу може призвести до зниження фінансової стійкості, платоспроможності підприємств та негативних наслідків у відтворювальному процесі. Вивчення структури запозичених ресурсів підприємств також показало, що банківське кредитування не стало ефективним джерелом фінансування відтворення основного капіталу через завищену ціну кредитних ресурсів і незначні терміни їх надання. Крім того, залучення довготермінових кредитів комерційних банків пов'язано з додатковими витратами на обслуговування кредитних ресурсів.

Для збільшення частки запозичених джерел у фінансуванні відтворення основного капіталу запропоновано здійснювати раціональне кредитування відтворювальних процесів із урахуванням інтересів позичальників та кредиторів; змінити фінансову політику в частині емісії облігацій і акцій; залучати прямі іноземні інвестиції, створивши перспективні інвестиційні проекти; відновити практику безвідшкодовного цільового фінансування.

У результаті дослідження встановлено, що для повноцінного функціонування механізму фінансового забезпечення відтворення основного капіталу необхідно активно використовувати такі фінансові інструменти державної підтримки відтворювальних процесів, як формування спеціальних фондів, запровадження бюджетного кредитування, застосування інвестиційно-інноваційних податкових пільг, посилення контролю за цільовим використанням коштів від амортизації, а також забезпечити створення економічних, політичних, організаційно-правових умов для найширшого залучення різноманітних джерел фінансування відтворення основного капіталу.

У дисертації проаналізовано динаміку фінансових результатів та їх вплив на забезпечення відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі впродовж 2003–2005 рр. Аналіз свідчить про високу ефективність операційної і фінансово-інвестиційної діяльності ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”, рентабельність за якими протягом згаданого періоду збільшилася відповідно майже у 4 і 6 разів за рахунок значних темпів спаду операційних витрат у частині адміністративних та інших операційних витрат. У той же час виявлено зниження рентабельності виробничої діяльності у ВАТ „Полтава-меблі” в 2004 р. (на 10%) порівняно з попереднім періодом, що зумовлено підвищенням рівня операційних витрат (собівартості реалізованої продукції, витрат на збут). У роботі відзначено значну збитковість операційної та фінансово-інвестиційної діяльності інших підприємств меблевої галузі у 2003–2005 рр., що пояснюється невиправдано високими розмірами витрат у процесі фінансово-господарської діяльності та, найімовірніше, приховуванням реального прибутку, що є поширеною практикою серед вітчизняних підприємств. Така тенденція незадовільно позначилася не тільки на фінансово-господарській діяльності, а й вплинула на відтворювальні процеси. Через низьку рентабельність виробництва у згаданих товариствах та частина прибутку, яка залишилася в їх розпорядженні, була настільки малою, що не змогла забезпечити відтворення основного капіталу. Саме тому в даних підприємствах простежувалися значні розміри заборгованості при формуванні статутного та резервного капіталів, що

є порушенням вимог законодавства, не нагромаджувався нерозподілений прибуток і не залучались довготермінові банківські кредити.

Виявлено, що основним джерелом формування фінансового результату в підприємств меблевої галузі є прибуток від операційної діяльності. Інвестиційний прибуток та прибуток від інших операцій займають незначну частку у величині фінансового результату зі загальною тенденцією до зниження. У результаті аналізу встановлено, що у 2003–2005 рр. підприємства працювали збитково, за винятком ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” і ВАТ „Полтава-меблі”, які досягли позитивного фінансового результату, що набуває форми чистого прибутку. При цьому його динаміка визначається тенденціями змін щорічних результатів від операційної діяльності. У даному контексті підприємствам запропоновано зменшити витрати у частині витрат операційної діяльності; внести корективи до інвестиційної стратегії їх розвитку, сформувавши оптимальну структуру інвестиційного портфеля; розробити ефективну, адекватну новим умовам господарювання, фінансову політику щодо нарощування обсягів та темпів зростання виробництва і реалізації продукції, яка дасть змогу ефективно відтворювати основний капітал за рахунок власних джерел фінансування та збільшити чистий прибуток.

Аналіз фінансових результатів послужив основою для виділення факторів, що негативно впливають на прибутковість та вповільнюють темпи ефективного господарювання підприємств меблевої галузі. Це економічна і політична нестабільність; високе податкове навантаження; великі відсоткові ставки за кредитами; гостра конкуренція з боку імпортерів виробників; неплатоспроможність замовників; значний ступінь морального та фізичного зносу засобів праці; висока ціна на матеріали; дефіцит коштів на відтворення основного капіталу; низька купівельна спроможність населення.

У третьому розділі **„Напрями вдосконалення фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств”** запропоновано методiku формування раціональної структури джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу з використанням елементів фінансового менеджменту, розроблено економіко-математичну модель для визначення оптимальних обсягів фінансового забезпечення відтворення основного капіталу, окреслено напрями підвищення ефективності відтворення основного капіталу на підприємствах меблевої галузі.

У роботі за допомогою системи відповідних показників оцінено ефективність відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі. У даному контексті запропоновано напрями її підвищення, зокрема: оптимізувати обсяг і структуру основного капіталу; прискорити темпи його модернізації та оновлення; знизити собівартість продукції; підвищити рівень використання виробничого потенціалу; активізувати використання власних і залучення запозичених джерел фінансових ресурсів, та встановлено, що окреслені напрями потребують розробки оптимізаційних економічних та математичних моделей.

На основі аналізу складу й обсягу джерел фінансування виробничо-господарської діяльності встановлено, що більшу частину капіталу підприємства меблевої галузі інвестують в основний капітал, оскільки він є домінуючим при основній діяльності. Враховуючи це, раціонально сформована структура сукупного капіталу дає змогу сформувати оптимальне співвідношення власних і запозичених

джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу. У роботі встановлено, що ключовим критерієм оптимальності такого співвідношення має бути критерій максимізації рівня рентабельності власного капіталу, тоді як критерії мінімізації вартості капіталу та мінімізації фінансових ризиків є додатковими обмеженнями. Оптимізація структури капіталу за даним критерієм сприяє встановленню найбільш чітких та раціональних пропорцій власного і залученого капіталу, збільшуючи залучений капітал до певної науково обґрунтованої межі. Для оптимізаційних розрахунків структури капіталу підприємств за критерієм максимізації рівня рентабельності власного капіталу при заданому рівні фінансових ризиків застосовано механізм фінансового леверіджу. Визначення ефекту фінансового леверіджу дало змогу обґрунтувати висновок про незначне його відхилення від норми, що зумовлює втрату ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” й ВАТ „Полтава-меблі” в 2005 р. частини прибутку, яку вони могли б отримати при використанні залучених коштів і засвідчує доцільність проведення оптимізаційних розрахунків для поліпшення структури їх капіталу.

Увагу в дисертації акцентовано на тому, що для ЗАТ „Промінь-Галичина”, ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”, ВАТ „Івано-Франківська меблева фабрика”, ВАТ „Львівський меблевий комбінат”, ВАТ „Тернопільська фабрика художніх меблів” і ВАТ „Острозька меблева фабрика” оптимізація структури капіталу неможлива, оскільки їх діяльність є нерентабельною та призводить до значних збитків. За результатами розрахунків кількох варіантів структури фінансового потенціалу для ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” і ВАТ „Полтава-меблі” встановлено оптимальні пропорції капіталу, що забезпечує максимальний рівень фінансової рентабельності (у ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” – 10,8%, ВАТ „Полтава-меблі” – 2,8%). При використанні кредитів банку в ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” та лізингового кредиту у ВАТ „Полтава-меблі” оптимальний діапазон співвідношення власних і залучених коштів становить 1:1, тобто сума запозиченого капіталу не має перевищувати власні фінансові ресурси.

Порівняння наявної структури капіталу та результатів оптимізаційних розрахунків свідчить, що підприємствам доцільно регулювати рівень свого фінансового потенціалу: зменшувати частку залученого капіталу за кредитами банку – ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”; збільшувати обсяг лізингового кредиту, який є дешевшим джерелом поповнення залученого капіталу – ВАТ „Полтава-меблі”. На основі підсумків дослідження встановлено, що оптимально сформована структура капіталу дає змогу впевнено планувати власну політику фінансування відтворення основного капіталу, головним принципом якої є формування власних і запозичених джерел його фінансового забезпечення відповідно до пропорцій власного й залученого капіталу.

У дисертації запропоновано визначати оптимальний рівень фінансового забезпечення відтворення основного капіталу шляхом економіко-математичного моделювання, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва та прийняттю виважених управлінських рішень, пов’язуючи обсяги відтворення основного капіталу із затратами інвестиційних ресурсів та кінцевими фінансовими результатами діяльності підприємства. З цією метою побудована економіко-математична модель та розроблено алгоритм моделювання, що має три етапи: I етап – прогнозування змін

величини основного капіталу; II етап – визначення оптимальної тактики щодо доцільності відтворення чи збереження основного капіталу; III етап – розрахунок оптимального розміру фінансового забезпечення відтворення основного капіталу за умови досягнення максимального прибутку протягом усього планового періоду. Економіко-математична модель успішно апробована на підприємствах меблевої галузі. При прогнозуванні змін величини основного капіталу модель виражається лінійною залежністю та у вигляді експоненти:

для ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”:

$$y = 807.5 + 70.54t, R^2 = 0.6117, R = 0.7821, \quad (1)$$

$$y = e^{6.725} \cdot e^{0.06479t}, R^2 = 0.6252, R = 0.7907; \quad (2)$$

для ВАТ „Полтава-меблі”:

$$y = 3573 - 113.2t, R^2 = 0.8005, R = -0.89471, \quad (3)$$

$$y = e^{8.1835} \cdot e^{-0.0345t}, R^2 = 0.8002, R = -0.89452, \quad (4)$$

де R^2, R – коефіцієнти детермінації та кореляції, e^n – експонента, y – цільова функція, t – роки. Розрахунки обчислень за допомогою статистичного пакета STADIA свідчать, що модель адекватна до експериментальних даних, має високе значення коефіцієнтів детермінації та кореляції (R^2, R).

На основі розробленої моделі встановлено, що спрогнозовані обсяги основного капіталу в ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” зростатимуть упродовж 2006–2009 рр., що є позитивним аспектом майбутнього розвитку підприємства. Розраховані прогнозні показники для ВАТ „Полтава-меблі” ілюструють чітку тенденцію до зменшення розмірів основного капіталу, що окреслює на перспективу негативні явища у виробничому процесі й потребує прийняття чітких адекватних управлінських та фінансових рішень. При їх прийнятті потрібно керуватися певною обраною тактикою, яка визначає доцільність відтворення чи збереження основного капіталу за умови отримання максимального прибутку. Згідно із запропонованим алгоритмом моделювання, основний капітал необхідно відтворювати тоді, коли прибуток від використання нових засобів більший, ніж прибуток, отриманий від експлуатації наявного виробничого потенціалу:

$$S(t) - p + x(0) - u(0) > x(t) - u(t), \quad (5)$$

де t – вік засобів праці ($t=0$ відповідає використанню нових засобів праці); $x(t)$ – вартість продукції, виготовленої протягом року засобами праці віком t ; $S(t)$ – залишкова вартість засобів праці віком t ; p – вартість нових засобів праці; $u(t)$ – експлуатаційні витрати за рік на засоби праці віком t .

$$\text{Якщо } S(t) - p + x(0) - u(0) \leq x(t) - u(t), \quad (6)$$

то основний капітал потрібно зберігати, оскільки його використання є високоприбутковим. Результати застосування побудованої моделі засвідчують необхідність відтворення основного капіталу в ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика” після 2010 р., оскільки використання наявних засобів праці впродовж планового періоду є високопродуктивним. У ВАТ „Полтава-меблі” така ситуація виникає з 2008 р. планового періоду через незадовільну вікову структуру засобів праці та спрогнозовану негативну динаміку основного капіталу і потребує значних фінансових ресурсів для забезпечення нормального відтворювального процесу.

Модель оптимального забезпечення джерелами фінансування процесу відтворення основного капіталу (Z) базується на узагальнених показниках, які найбільшою мірою консолідують інформацію щодо управлінських процесів на підприємстві, є зрозумілими й однозначними за змістом, та задається формулою:

$$Z = \sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^T C_{it} x_{it} - \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \frac{100 + P_j}{100} y_{ij} \rightarrow \max \quad (7)$$

де C_{it} – величина отриманого прибутку від одиниці вкладених коштів у відтворення i -го об'єкта в періоді t ; x_{it} – невідома величина, що визначає оптимальний обсяг фінансування відтворення i -го об'єкта основного капіталу в періоді t ; P_j – процент за користування банківським кредитом; y_{ij} – обсяг залучених кредитів у j -му банку для фінансування відтворення i -го об'єкта; n – об'єкти основного капіталу (засоби праці), які функціонують у T – часових періодах; m – кредити банку; j – індекс банку. Завдання оптимізації зводиться до забезпечення прогнозованого обсягу відтворення основного капіталу необхідним розміром та джерелами фінансування.

Побудована модель застосована у практичній діяльності підприємств меблевої галузі (ЗАТ „Тернопільська меблева фабрика”, ВАТ „Полтава-меблі”, ТзОВ „Киянка-Штайнгофф”). У результаті цього встановлено, що частину необхідного обсягу фінансування (40%–50%) доцільно покривати власними коштами, 15%–20% – за рахунок довготермінових кредитів банку, 40%–50% – лізинговим кредитом.

При розробці стратегії фінансового забезпечення відтворення основного капіталу необхідно пам'ятати про ризик і намагатись уникати його за допомогою добору більш економічно вигідних та дешевших за ціною джерел фінансування, не забуваючи при цьому про позитивний фінансовий результат діяльності. Об'єктивності та виваженості такого відбору сприятиме розроблена економіко-математична модель, що дає змогу визначити оптимальний обсяг фінансового забезпечення відтворення основного капіталу, джерел фінансування і розмір чистого прибутку в поточному періоді у результаті реалізації програми відтворення основного капіталу та може підвищити ефективність фінансування відтворювальних процесів як на мікро-, так і макрорівні.

ВИСНОВКИ

У дисертації поставлено і вирішено актуальне для теорії та практики господарювання науково-практичне завдання – розкрито сутність, особливості й обґрунтовано напрями вдосконалення фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств за умов сучасного розвитку економіки України, зокрема:

1. Утвердження ринкової системи господарювання в Україні потребує модернізації фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств реального сектору економіки. Підвищення ефективності формування та використання власних і запозичених фінансових ресурсів є чи не єдиною умовою активізації відтворювальних процесів, від якої залежить не тільки оновлення технічної та технологічної бази всіх суб'єктів підприємництва, а й поліпшення результатів їх фінансово-господарської діяльності, зміцнення фінансової стійкості, що, в свою чергу,

сприятиме забезпеченню стабільності та соціально-економічному піднесенню країни загалом.

2. На основі проведеного дослідження сутності капіталу, основного капіталу підприємств, процесу його відтворення та циклу, на якому він базується, було з'ясовано економічну природу та джерела фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств в умовах ринкової економіки.

Узагальнення різноманітних наукових підходів до з'ясування сутності капіталу дозволило розкрити його економічну природу та запропонувати трактування даного поняття як авансованої вартості, яка внаслідок свого руху дає змогу суб'єктам господарювання отримувати прибуток.

Враховуючи існуючі теорії капіталу, конкретизовано визначення основного капіталу підприємств у частині джерел його формування (власних і запозичених коштів) та напрямів використання (виготовлення або придбання необоротних активів) в ринковій системі господарювання.

У результаті дослідження теоретичних засад відтворення основного капіталу визначено головні ознаки цього процесу в умовах сучасного розвитку економіки. Водночас критичний аналіз існуючих точок зору щодо розуміння економічного змісту відтворення основного капіталу зумовив власне бачення цього поняття, яке конкретизує його призначення в системі суспільного відтворення. Так, відтворення основного капіталу визначено як процес перманентного поновлення засобів виробництва у вартісній і натурально-речовій формі на якісно новій основі, а також зростання їх вартості за рахунок реінвестування частини доходу від виготовленого додаткового продукту.

Відстежено та системно проаналізовано процес еволюції вітчизняної і зарубіжної теорії відтворення основного капіталу в контексті її постійного вдосконалення та впливу на розвиток суспільного відтворення; на цій основі запропоновано періодизацію її розвитку. З'ясовано чинники, що суттєво гальмують відтворення основного капіталу підприємницьких структур в умовах ринку, й зазначено, що успішний перебіг цього процесу залежить від обґрунтовано розробленої стратегії діяльності кожного суб'єкта господарювання.

У процесі критичного узагальнення існуючих варіантів поділу циклу відтворення основного капіталу на етапи його проходження уточнено та доповнено перелік стадій даного циклу. Зокрема аргументовано, що окрім загальноприйнятих стадій цикл відтворення засобів виробництва повинен також включати стадії формування, освоєння, морального зносу третього виду, а також часткового або повного відшкодування на якісно новій основі.

3. Із урахуванням різних підходів до класифікації джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств обґрунтовано, що ці джерела доцільніше поділяти на власні й запозичені, розмежовуючи останні на позикові та залучені, що сприятиме збільшенню прозорості напрямків їх використання.

4. Доведено, що підприємствам необхідно надати право при визначенні оподаткованого прибутку і, відповідно, податку на прибуток застосовувати не виключно податковий, а той із передбачених законодавством фінансових методів нарахування амортизації, який підприємство обрало, керуючись принципом доцільності.

5. Проаналізовано динаміку обсягу і структури джерел фінансування відтворення основного капіталу ряду підприємств меблевої галузі й виявлено, що головним таким джерелом з тенденцією до зростання впродовж 2002–2004 рр. були власні кошти в частині амортизаційних відрахувань і статутного капіталу. З метою нарощування власних джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу товариств запропоновано у структурі їх власного капіталу ліквідувати заборгованість щодо неоплаченого статутного капіталу та сформувані додатковий і резервний капітали згідно з вимогами законодавства.

6. Дослідження запозичених джерел фінансування відтворення основного капіталу згаданих підприємств показало, що реальні можливості стосовно залучення даних ресурсів обмежені. Це зумовлено як економічною нестабільністю, недосконалістю фінансово-кредитної системи, нерозвиненістю вітчизняного ринку капіталів, так і тим, що далеко не всі запозичені джерела фінансових ресурсів є прийнятними й доступними для підприємств меблевої галузі. Запропоновано напрямки активізації відтворювального процесу за рахунок ефективнішого залучення і використання запозичених коштів шляхом: підвищення кредитоспроможності через збільшення розмірів статутного капіталу; забезпечення прозорості нарахування і виплати дивідендів, виходячи із реальних фінансових результатів; активізації емісії облігацій; здійснення раціонального кредитування, основою якого повинне стати об'єктивне визначення банківського відсотка з урахуванням попиту і пропозиції кредитних ресурсів й інтересів позичальників та кредиторів.

7. Із метою акумуляції достатніх обсягів фінансових ресурсів для відтворення основного капіталу, підвищення абсолютної результативності та зростання рентабельності діяльності запропоновано приділити належну увагу розробці інвестиційної стратегії розвитку підприємств меблевої галузі; зменшити витрати останніх у частині витрат операційної діяльності; розробити ефективну, адекватну новим умовам господарювання, фінансову політику щодо обсягів виробництва і реалізації продукції деревообробки й меблів.

8. Окреслено основні методичні підходи до оптимізації джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі:

8.1. За допомогою системи показників, що характеризують ефективність функціонування основного капіталу суб'єктів господарювання, оцінено результативність його відтворення, з'ясовано чинники, які негативно впливають на відтворювальні процеси та знижують у цілому рентабельність виробничої діяльності підприємств меблевої галузі.

8.2. Для підвищення ефективності відтворювальних процесів запропоновано формувати раціональну структуру джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств меблевої галузі із використанням елементів фінансового менеджменту, зокрема методики оптимізації структури капіталу. Відповідно до останньої при аналізі можливих варіантів структури капіталу основним критерієм оптимальності виступає критерій максимізації рівня фінансової рентабельності, за допомогою якого пропонується визначати не лише „цільову структуру” всього капіталу, але й оптимальну структуру джерел фінансування відтворення основного капіталу.

8.3. На основі опрацювання теоретичних концепцій, висвітлених в науково-економічній літературі, із застосуванням економіко-математичного інструментарію побудовано модель для визначення оптимальних обсягів відтворення та фінансування основного капіталу за умови ефективного функціонування підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Спасів Н. Я. Амортизаційні відрахування як джерело фінансового забезпечення відтворення основного капіталу // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2004. – № 17. – С. 106-109. – 0,2 д. а.

2. Спасів Н. Я. Теоретичні аспекти сутності основного капіталу підприємницьких структур // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 126-131. – 0,5 д. а.

3. Спасів Н. Я. Кредиторська заборгованість як залучене джерело фінансування відтворення основного капіталу підприємницьких структур // Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль: “Економічна думка”. – 2005. – № 14. – С. 217-219. – 0,2 д. а.

4. Спасів Н. Я. Прагматизм фінансування відтворення основного капіталу підприємницьких структур // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 129-134. – 0,3 д. а.

5. Спасів Н. Я. Власний капітал як джерело фінансування реновації виробничого потенціалу підприємницьких структур // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2005. – № 18. – С. 242-246. – 0,4 д. а.

6. Спасів Н. Я. Механізм відтворення основного капіталу підприємницьких структур // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2005. – № 1. – С. 274-288. – 1,3 д. а.

В інших виданнях:

7. Спасів Н. Я. Роль лізингу у відтворенні основного капіталу підприємницьких структур // Збірник наукових праць за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної конференції „Наука і освіта – 2005” (7-21 лютого 2005 р.). Т. 74. Фінансові відносини. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2005. – С. 52-54. – 0,1 д. а.

8. Спасів Н. Я. Довготермінові кредити банків як джерело фінансування відтворення основного капіталу підприємницьких структур // Збірник тез доповідей Другої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених „Економічний і соціальний розвиток України в 21-му столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (24-25 лютого 2005 р.). – Тернопіль: „Економічна думка”. – 2005. – С. 178-181. – 0,2 д. а.

9. Спасів Н. Я. Фінансування відтворення основного капіталу за рахунок іноземних інвестицій // Збірник наукових праць за матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції „Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період” (12 травня 2005 р. у Хмельницькому економічному університеті). – Чернівці: Букрек. – 2005. – С. 361-364. – 0,2 д. а.

10. Спасів Н. Я. Джерела фінансування відтворення основного капіталу

підприємницьких структур // Збірник тез доповідей за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції „Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (3-5 червня 2005 р.). – Луцьк: РВВ „Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2005. – С. 90-91. – 0,1 д.а.

АНОТАЦІЯ

Спасів Н. Я. Фінансове забезпечення відтворення основного капіталу підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2006.

У дисертації проведено комплексне дослідження теорії і практики фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств в умовах ринкової трансформації економіки України.

Розкрито й уточнено економічну сутність основного капіталу підприємств, досліджено процес його відтворення і з'ясовано особливості його фінансового забезпечення в умовах розвитку ринкових відносин.

Проведено багатоступеневу оцінку й аналіз формування та ефективного використання джерел фінансування в контексті відтворення основного капіталу підприємств. Обґрунтовано концептуальні підходи і запропоновано комплекс практичних заходів щодо нарощування джерел фінансового забезпечення відтворення основного капіталу, оптимізації їх структури, підвищення прибутковості та зростання рентабельності діяльності підприємств меблевої галузі.

Розроблено економіко-математичну модель для визначення оптимальних обсягів фінансового забезпечення відтворення основного капіталу підприємств. Доведено необхідність застосування в діяльності підприємств меблевої галузі методів фінансового менеджменту при визначенні оптимальної структури джерел фінансування відтворення основного капіталу підприємств.

Ключові слова: капітал, основний капітал, відтворення основного капіталу підприємств, фінансове забезпечення відтворення основного капіталу підприємств.

АННОТАЦИЯ

Спасив Н. Я. Финансовое обеспечение воспроизводства основного капитала предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2006.

В диссертации проведено комплексное исследование теории и практики финансового обеспечения воспроизводства основного капитала предприятий в условиях рыночной трансформации экономики Украины.

На основании теоретического обобщения различных подходов к определению сущности основного капитала и его специфических особенностей проведено уточнение категории «основной капитал», учитывая его назначение в рыночных условиях хозяйствования.

В работе рассмотрен процесс эволюции теории воспроизводства основного капитала и предложена его периодизация, включающая три этапа. Комплексно исследована экономическая сущность процесса воспроизводства основного капитала, уточнено его определение, которое базировано на непрерывности движения и единстве воспроизводственных стадий. Проведен критический анализ точек зрения ученых относительно определения цикла воспроизводства основного капитала предприятий. В этом контексте конкретизированы и детализированы стадии цикла воспроизводства основного капитала предприятий.

С учетом различных подходов экономистов к трактовке финансового обеспечения воспроизводства основного капитала предприятий конкретизированы источники финансирования воспроизводства основного капитала. Выявлено, что выбор источников финансирования базирован на оптимальном соотношении собственных и привлеченных ресурсов.

Осуществленный анализ динамики и структуры инвестиций в основной капитал в Украине за источниками финансирования в 1997–2005 годах показал, что главным источником финансирования являются собственные финансовые ресурсы предприятий и организаций, ресурсы иностранных инвесторов, кредиты банков. Определено, что рост объемов инвестиций в основной капитал обусловлен стабильностью экономического развития всех отраслей экономики Украины.

В результате анализа собственных источников финансирования воспроизводства основного капитала предприятий мебельной отрасли сделан вывод, что главным источником в 2003–2005 годах являются амортизационные отчисления и уставной капитал. При этом отмечено невысокую часть прибыли в структуре собственных средств исследуемых предприятий. Намечены пути наращивания собственных источников финансирования воспроизводства основного капитала в части формирования, распределения и использования их прибыли.

Проведенное исследование привлеченных источников финансирования воспроизводства основного капитала свидетельствует об узких реальных инвестиционных возможностях предприятий мебельной отрасли, которые определяются как неразвитым и непрогнозируемым отечественным рынком капиталов, нестабильностью финансово-кредитной системы, так и тем, что не все привлеченные ресурсы приемлемы для мебельных комбинатов. Обоснованы перспективные направления активизации использования привлеченных ресурсов: 1) разработать эффективную политику относительно международного лизинга; 2) увеличить размер уставного капитала для обеспечения эмиссии облигаций; 3) разработать эффективную политику относительно привлечения прямых иностранных инвестиций в основной капитал путем расширения рынков сбыта собственной продукции, повышения ее качества и преодоления убыточной деятельности.

В работе проанализировано влияние прибыли на формирование источников финансирования воспроизводства основного капитала предприятий. Предложены пути повышения рентабельности деятельности предприятий мебельной отрасли: развитие инвестиционной стратегии, уменьшение размера расходов на ведение дела, наращивание объемов и темпов роста производства и реализации продукции.

На основе анализа состава и объема источников финансирования основного капитала отмечено, что большую часть капитала предприятия мебельной отрасли

инвестируют в основной капитал. Поэтому оптимально сформированная структура капитала дает возможность сформировать оптимальное соотношение между собственными и привлеченными источниками финансового обеспечения воспроизводства основного капитала.

Анализ критериев оптимизации структуры капитала показал, что преобладает критерий максимизации уровня финансовой рентабельности, тогда как критерии минимизации финансовых рисков и максимизации стоимости капитала необходимо применять как дополнительные ограничения. Установлено, что при помощи критерия максимизации уровня финансовой рентабельности предприятия мебельной отрасли могут определять „целевую структур” капитала, поскольку данный показатель учитывает отраслевую специфику их деятельности.

Построено экономико-математическую модель для расчета оптимальных объемов воспроизводства и финансирования основного капитала при условии эффективного функционирования предприятия; предложена методика прогнозирования изменений величины основного капитала.

Ключевые слова: капитал, основной капитал, воспроизводство основного капитала предприятий, финансовое обеспечение воспроизводства основного капитала предприятий.

ANNOTATION

Spasiv N. Y. Financial Providing of Reproduction of the Fixed Assets of Enterprises. - Manuscript.

Dissertation is to submit a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences in specialty 08.04.01 – Finance, Money Circulation and Credit. – Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Kyiv. 2006.

The complex research of theory and practices of the financial providing of recreation of the fixed assets of enterprises in the conditions of market transformation of economy of Ukraine is carried out in the dissertation.

Economic essence of the fixed assets of enterprises is exposed and specified, investigational process of its reproduction and the features of its financial providing are found out in the conditions of development of market relations.

A multilevel estimation and analysis of forming and effective use of sources of financing in a context of reproduction of the fixed assets of enterprises is conducted. The conceptual approaches are proved and the complex of practical measures on the increase of sources of the financial providing of reproduction of the fixed assets, optimization of their structure, increase of profitability and growth of profitability of activity of enterprises of furniture industry is offered..

An economic and mathematical model of defining the optimum volumes of the financial providing of reproduction of the fixed assets of enterprises is worked out. The necessity of application of methods of financial management in activity of enterprises of furniture industry while carrying out determination of optimum structure of reproduction sources of the fixed assets of enterprises is proved .

Keywords: capital, fixed assets, reproduction of the fixed assets of enterprises, financial providing of reproduction of the fixed assets of enterprises.